

Természetvédelmi kezelési és fenntartási terv Tengelic község helyi jelentőségű természetvédelmi területeire:

Csapó park

A terv időtartama: 2025-2035.

A kezelési és fenntartási terv a 3/2008. (II. 5.) KvVM rendelet a természetvédelmi kezelési tervek készítésére, készítőjére és tartalmára vonatkozó szabályokról Mellékletének alapján készült.

A kezelési és fenntartási terv dokumentációt készítette:

Böszörményi Krisztina
okl. táj-és kertépítész vezető tervező, táj- és természetvédelmi szakértő
K-1-02-0031, Sz-025/2009 SZTjV, SZTV
7629 Pécs, Körös u. 21.
T: 20/51 00 135
E-mail: krisztina.boszormenyi@gmail.com

Tartalom

A.	Megalapozó dokumentáció.....	4
1.	Általános adatok.....	4
2.	Tervezési terület állapotának leírása.....	7
B.	Részletes természetvédelmi kezelési és fenntartási terv	25
3.	Fogalom meghatározás.....	25
4.	Természetvédelmi kezelési célkitűzések meghatározása.....	25
5.	Természetvédelmi stratégiák	25
6.	Természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak	25

A. Megalapozó dokumentáció

1. Általános adatok

1.1. A tervezési terület azonosító adatai

- a) Csapó park Törzskönyvi szám: 16/15/TT/76
b) Területileg illetékes a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság
c) Területileg illetékes természetvédelmi hatóság a Tolna Vármegyei Kormányhivatal.

1.2. A tervezési terület természetvédelmi rendeltetése

A területen található őshonos fák, egyéb védett növények és madarak természetes élőhelyének hosszútávú védelme.

1.3. Ingatlan-nyilvántartási adatok

A Csapó park helyi jelentőségű védett természeti terület kiterjedése 15,5 ha, ingatlan-nyilvántartási helyrajzi száma(i) 021/2, 021/3, 033/1, 033/2, 033/3, 037/1, 037/3, 038, és 039 hrsz-ú. **Kiterjedése: 15,50 hektár**

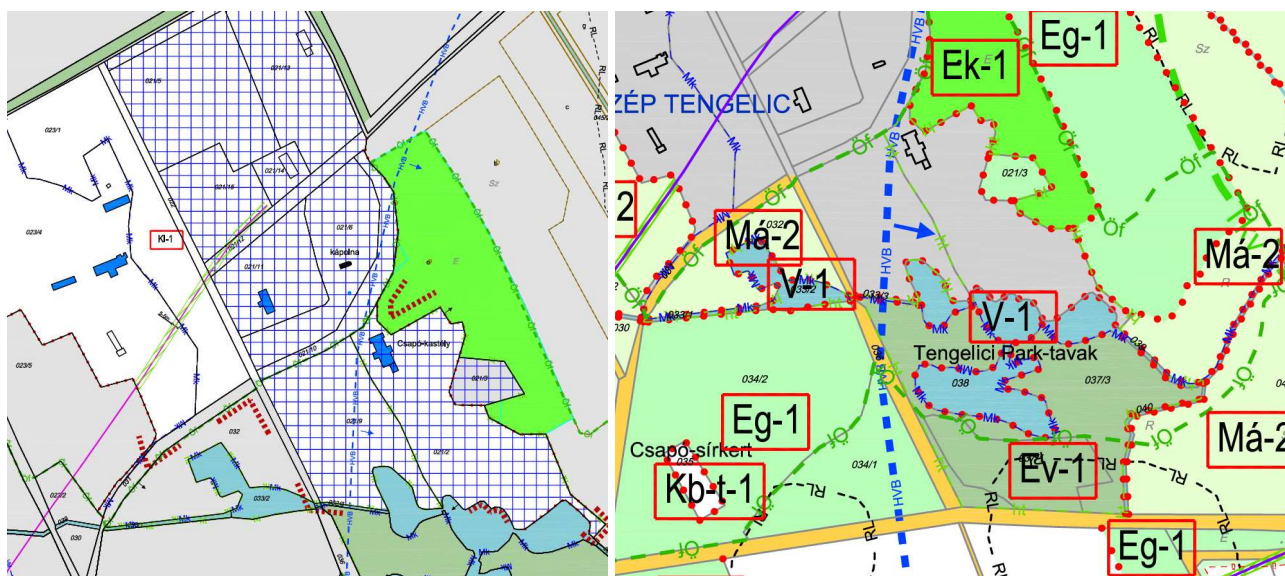
Hrsz.	Műv. ág	Terület	Tulajdonos	Megjegyzés
021/2	erdő és gazdasági épület	3.8286	Szabján István	Természetvédelmi terület bejegyzés Arborétum (19/2011. (III. 16.) VM)
021/3	legelő	4821	Homológia Kft.	Természetvédelmi terület bejegyzés Arborétum (19/2011. (III. 16.) VM)
033/1	Kivett árok	910	Homológia Kft.	Természetvédelmi terület bejegyzés Arborétum (19/2011. (III. 16.) VM)
033/2	Kivett tó	6394	Homológia Kft.	Természetvédelmi terület bejegyzés Arborétum (19/2011. (III. 16.) VM)
033/3	Kivett árok	384	Homológia Kft.	Természetvédelmi terület bejegyzés Arborétum (19/2011. (III. 16.) VM)
037/1*	szántó	1.8752	Szabján István	
037/3	erdő	4.7038	Homológia Kft.	Természetvédelmi terület bejegyzés 33389/1992.05.06 Védett terület bejegyzés 37602/1993.06.18 EOn Gázhálózati Zrt. vezetékjog
038	Kivett tó	2.4891	Homológia Kft.	Természetvédelmi terület bejegyzés Arborétum (19/2011. (III. 16.) VM)
039	Kivett árok	1909	Homológia Kft.	Természetvédelmi terület bejegyzés Arborétum (19/2011. (III. 16.) VM)

*A 037/1 hrsz-ú szántó tulajdoni lapján nem szerepel a védettség bejegyzése, a valóságban is szántóként használják.

1.4. A tervezési területre vonatkozó egyéb hatályos előírások

- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról
- 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről
- 1996. évi LV. törvény a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról
- A Tengelic 021/2, 021/3, 033/1, 033/2, 033/3, 038, 039 ingatlanok a 19/2011. (III. 16.) VM rendelet 1. melléklete szerinti arborétumok jegyzékében szerepel (Tengelici Csapó park).

- Tengelic község Önkormányzata Képviselő-testületének 24/2007. (XII.19) rendelete a helyi jelentőségű védett természeti területek védeltségének fenntartásáról
- Tengelic Község Önkormányzat Képviselő-testülete 12/2018. (X. 31.) önkormányzati rendelete Tengelic község helyi építési szabályzatáról
- Tengelic Község Önkormányzata Képviselő-testületének 16/2017.(XI.30.) önkormányzati rendelete a településképp védelméről
- Tengelic Község Környezetvédelmi Programja 2022-2026

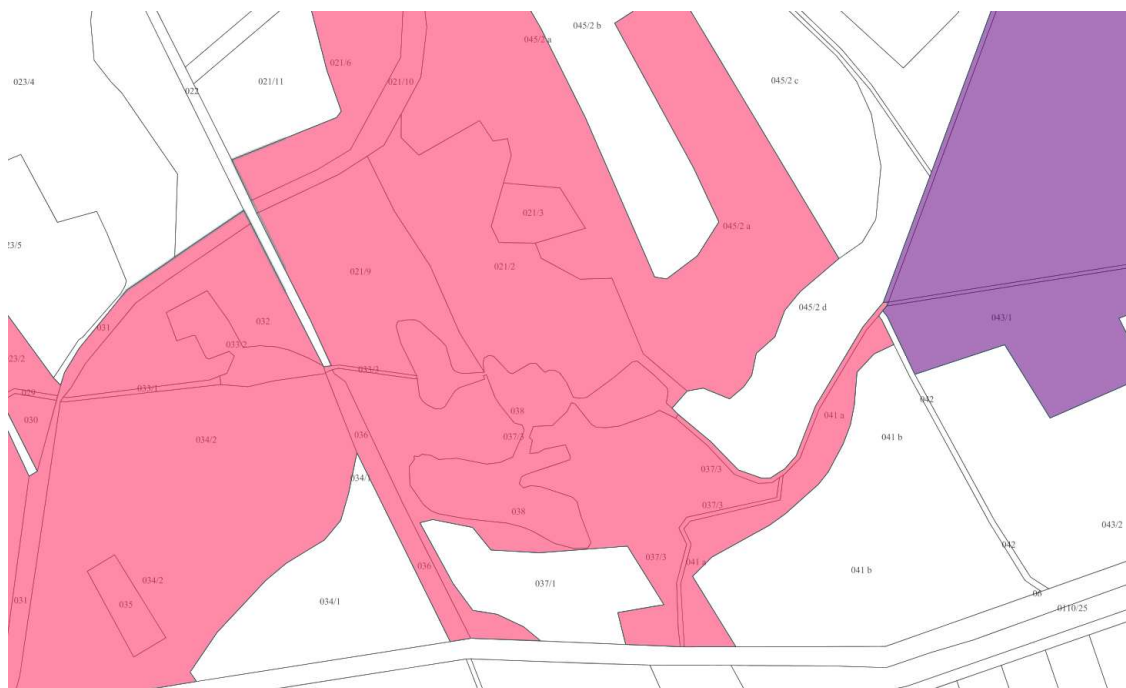
A Csapó park Tengelic belterületi és külterületi szabályozási tervlapjain

A szabályozási terv szerint a védett terület külterületi részei védelmi erdő (Ev-1), gazdasági erdő (Eg-1) és vízgazdálkodási terület (V-1) övezetekbe tartozik. A 21/2 és 021/3 hrsz Ki-1 idegenforgalmi különleges terület övezetbe tartozik.

A védett terület szinte teljes egésze a Tengelic, K-37 OKK számú termálvízút vízbázisának hidrogeológiai „B” védőidom területét érinti. A hidrogeológiai „B” védőövezetek területén a 123/1997. (VII. 18.) Korm. rendelet 5. számú mellékletében találhatóak a védőterületek és védőidomok övezeteire vonatkozó korlátozások, amelyet be kell tartani.

A tavaktól északra eső terület műemléki környezet (a kápolnáé). A kastély nem védett, de a park szerepel a Magyar Kertörökség Alapítvány Történeti Kertek Adatbázisában, MKA azonosítója: 74131. A terület déli részét régészeti lelőhely érinti, azonosítója 89033.

A 037/1 hrsz-ú szántó kivételével a teljes terület az ökológiai hálózat ökológiai folyosójának övezetében tartozik. A 2018. évi CXXXIX. törvény szerint az ökológiai hálózat ökológiai folyosójának övezetében csak olyan területfelhasználási kategória és övezet, jelölhető ki, amely az ökológiai hálózat magterülete és az ökológiai hálózat ökológiai folyosója természetes és természetközeli élőhelyeit és azok kapcsolatait nem károsítja. Az ökológiai hálózat ökológiai folyosójának övezetében új beépítésre szánt terület – néhány speciális kivételtől eltekintve - nem jelölhető ki. Az ökológiai hálózat ökológiai folyosójának övezetében a közlekedési és energetikai infrastruktúra-hálózatok elemeinek nyomvonala, az ökológiai folyosó és az érintkező magterület természetes élőhelyeinek fennmaradását biztosító módon, az azok közötti ökológiai kapcsolatok működését nem akadályozó műszaki megoldások alkalmazásával jelölhetők ki és helyezhetők el.

Az ökológiai folyosó területének érintettsége a helyi védett területen

A 037/3 hrsz-ú területen belül egy 1,13 ha területű rész üzemtervezett erdő (Tengelic 56G), faállomány típusa egyéb elegyes-körises, természetességi állapota átmeneti erdő.

Az 56G erdőrészlet elhelyezkedése (Erdőtérkép)

A Homológia Kft. Üzemi Horgász Egyesület 2023-2027 évekre szóló Halgazdálkodási tervvel rendelkezik, mely szerint a halgazdálkodás elsődleges célja a tó jellegének és adottságainak megfelelő ökoszisztémák részét képező halállomány megőrzése, emellett horgász célú hasznosítás.

2. Tervezési terület állapotának leírása

2.1. Táji besorolás, környezeti elemek

Nagytáj: Alföld

Középtáj: Mezőföld

Kistáj: Dél-Mezőföld

A település teljes közigazgatási területe a Dél-Mezőföld kistáj déli részén fekszik. A tájegység mind az alapkőzet, mind a geomorfológia, mind a tájhasználati módok szerint változatos, ezért növényzete is komplex. Az alföldi jellegű kistáj futóhomokkal illetve lösszel fedett hordalékkúp-síkság. Kelet felé éles határral különül el a Sárvíz-völgyétől, nyugatra a Tolnai-Sárköztől. Éghajlata mérsékelt meleg - meleg. A hosszú fagymentes időszak a hosszú tenyészidejű növények termesztésének kedvez. Legnagyobb területi részarányal a homok, homokos vályog mechanikai összetételű barnaföldek, réti csernozjomok és réti szolonyec jellemzik. A település közigazgatási területének átlagos tengerszint feletti magassága 98-130m. Az átlagos relatív relief 4-12 m/km². Igen sok a szántó, kiterjedtek az akácosok és telepített fenyvesek, a természetközeli vegetáció alig maradt fenn. A természetközeli vegetáció főleg a Tengelici-homokvidék buckáin és buckaközi mélyedéseiben maradt fenn. Fajszám a kistájban 600-800, a védett fajok száma 60-80. Jellemző özönfajok: ostorfa (*Celtis occidentalis*), zöld juhar (*Acer negundo*), bálványfa (*Ailanthus altissima*), gyalogakác (*Amorpha fruticosa*), selyemkóró (*Asclepias syriaca*), amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*), amerikai alkörmös (*Phytolacca americana*), japánkeserűfű-fajok (*Reynoutria* spp.), akác (*Robinia pseudoacacia*), aranyvessző-fajok (*Solidago* spp.).

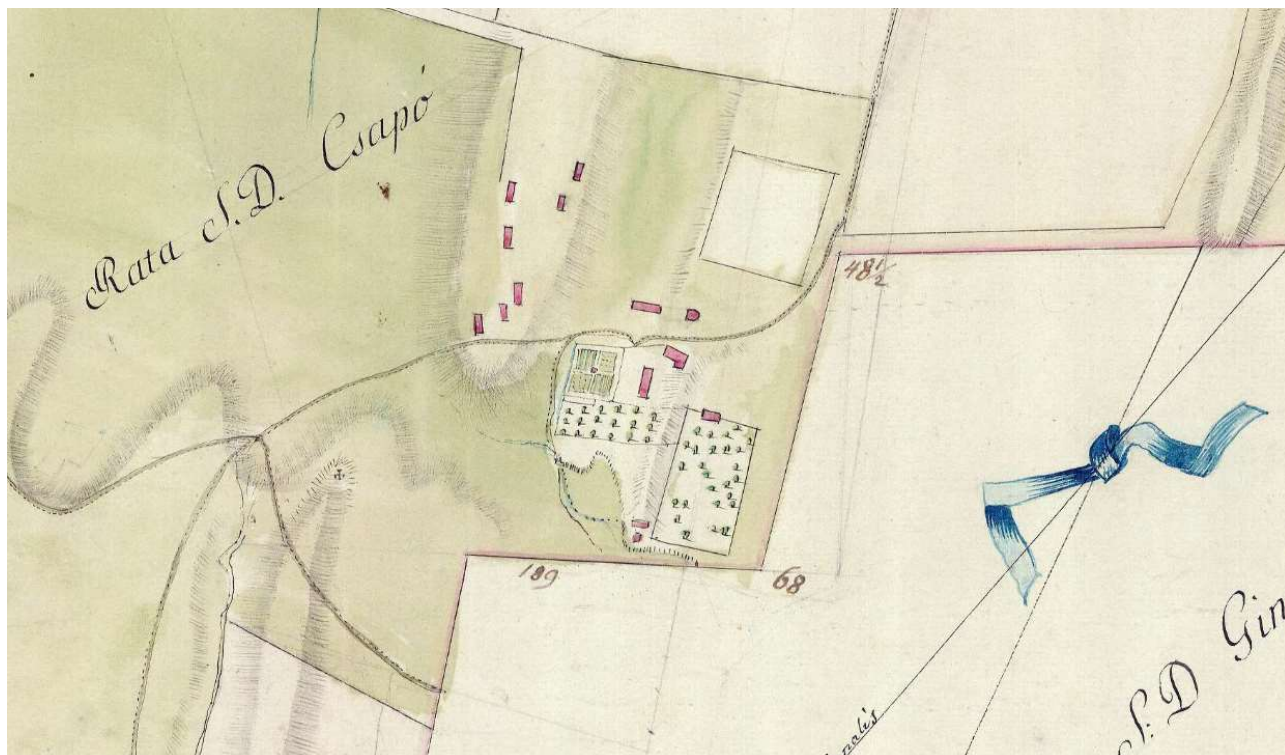
1.2. Történet

Az épület és parkjának történetét Szentes András: A Csapó –kúria és a szekszárdi képtár (Wosinsky Mór Múzeum, Szekszárd, 1991) c. munkája nyomán ismertetjük. Csapó Dániel 1819-20-ban építtette fel kastélyát Középtengelen, ahol ekkor már állt egy barokk kápolna és egy korábbi kúria is. A kastély terveit Pollack Mihály készítette el. Ez a szerény méretű épület volt Tolna első klasszicista világi épülete, és így mintát is szolgáltatott a később épülő kúriáknak. Érdekes, hogy ennek ellenére nem áll műemléki védelem alatt, csak a közeli kápolna.

1853-ból való az a levélnehezék, melynek előlapján a kúria mindmáig egyetlen külső ábrázolása látható. Ezen két oldalról kerítéssel és épületekkel határolt előtérben félkörívben kialakított kövezett út vezet a felhajtó alá, ahonnan már kettős elágazással folytatódik az udvar és az egyik kapu irányába. Középen faragott kövekből hengeres formára kirakott kút áll, melyet szintén félkörívben gömbkoronás fák szegélyeznek. Csapó Dániel a kúria és gazdasági épületek felújítása mellett gondot fordított a park szépítésére is: 1816-ban németországi kertészekről különféle fákat és virágokat rendelt. Eddigi adataink alapján az angolkert kialakítására az új kúria elkészülte után került sor. Zádor Anna a kert tervét is Pollack Mihálynak tulajdonítja, erre azonban nincs bizonyíték, mert a Csapó család iratai közül az eredeti kert-tervek nem kerültek elő.

Tengelici 1833-as térképe a már az elkészült angolkertet mutatja, annak máig meglévő néhány jellegzetességével. A korábbihoz képest a parkot kétszeresére bővítették, a díszkert ezáltal több mint 32 hold kiterjedésű lett. A kúria udvar felőli részén nagy füves teret alakítottak ki virágokkal, rózsákkal, kisebb cserjékkel. A kastély előtti rétség a Csapó család versenylótenyésztő szakértelmére emlékeztet, itt futtatták a legértékesebb tenyészlovakat. A téglaegető gödrökből az Éri-patak felduzzasztásával tavat csináltak, közepén szigettel, melyre fát, virágot ültettek. A tóhoz a szőlőskerten keresztül vezető sétaúton lehetett a legrövidebb idő alatt eljutni a házból. A park kialakítása során lágyan kanyarodó, de egymással csaknem párhuzamosan futó ösvényeket képeztek ki. A meglévő régi fák mellé különböző vidékekről - Hőgyésről, Kisbérből, „Czélbüf”, „Czirtzrül” - hozattak fákat és bokrokat. Az angolkert elengedhetetlen részét képező üvegházakat is ekkor építették. Pollack Mihály kertjei a leírások szerint érzelmesek, szentimentálisak, minden hatást a természet formálása, átalakítása nyújt. Ezek a megállapítások a tengelici kertre is érvényesek: a csordogáló patakból tavat alakítanak, melyre

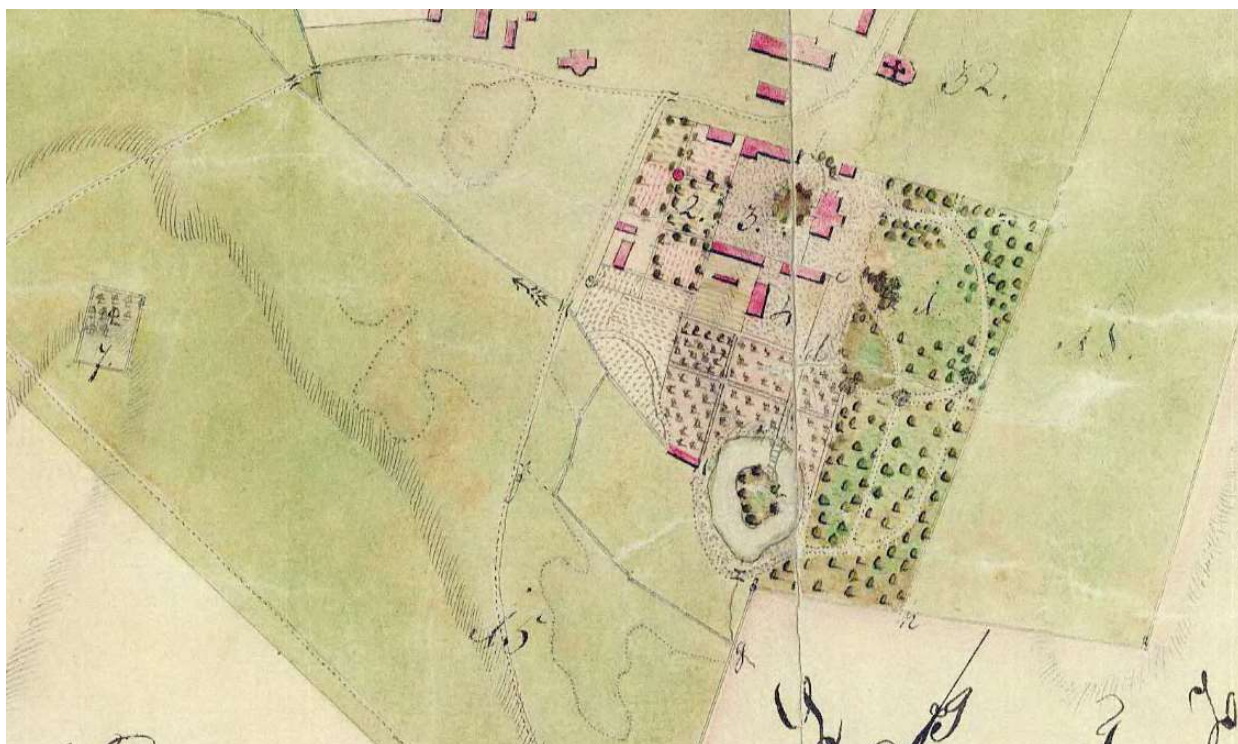
hattyúcsaládot költöztetnek, a régi fákat meghagyják, új utakat, ösvényeket képeznek ki. A tengelici park gondozásában, formálásában nagy szerepe volt Serpes bárónak, aki szenvedélyesen kertészkedett, fácánokat, méheket tenyésztett, s Franciaországból hozatott virágokról szóló könyveket.

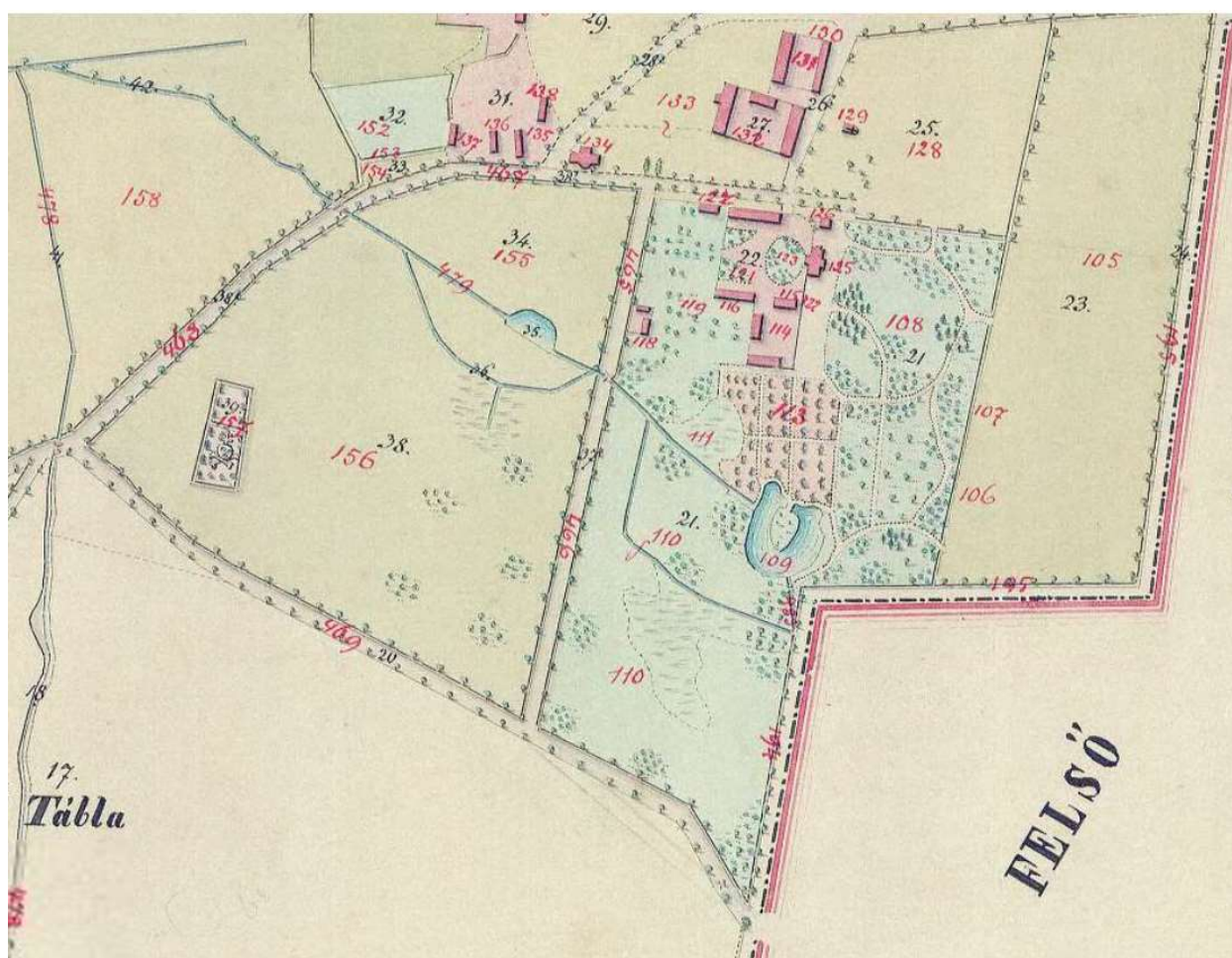
A mostani kastély előtti kúria és gazdasági épületek 1800 körül (Mappa partem praedii Tengelitiz exhibens TMOL XV 3 T. 154)

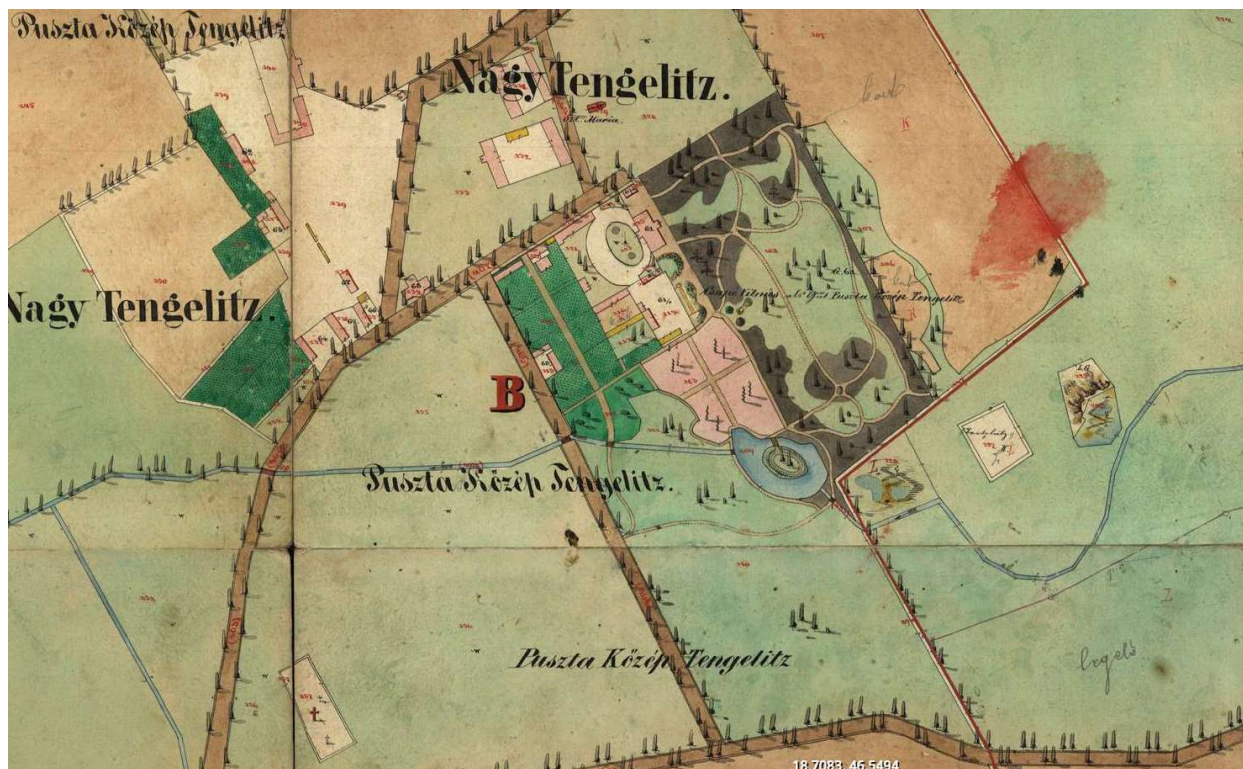
A levélnehezék előlapja (1853)

Földmérői rajzolatja Közép Tengeliczi puszta határjának (Beszédes Ferenc 1833, TMOL XV 3 T. 153)

Közép Tengelitz puszta határának térképe 1857 (TMOL XV 3 T. 155)

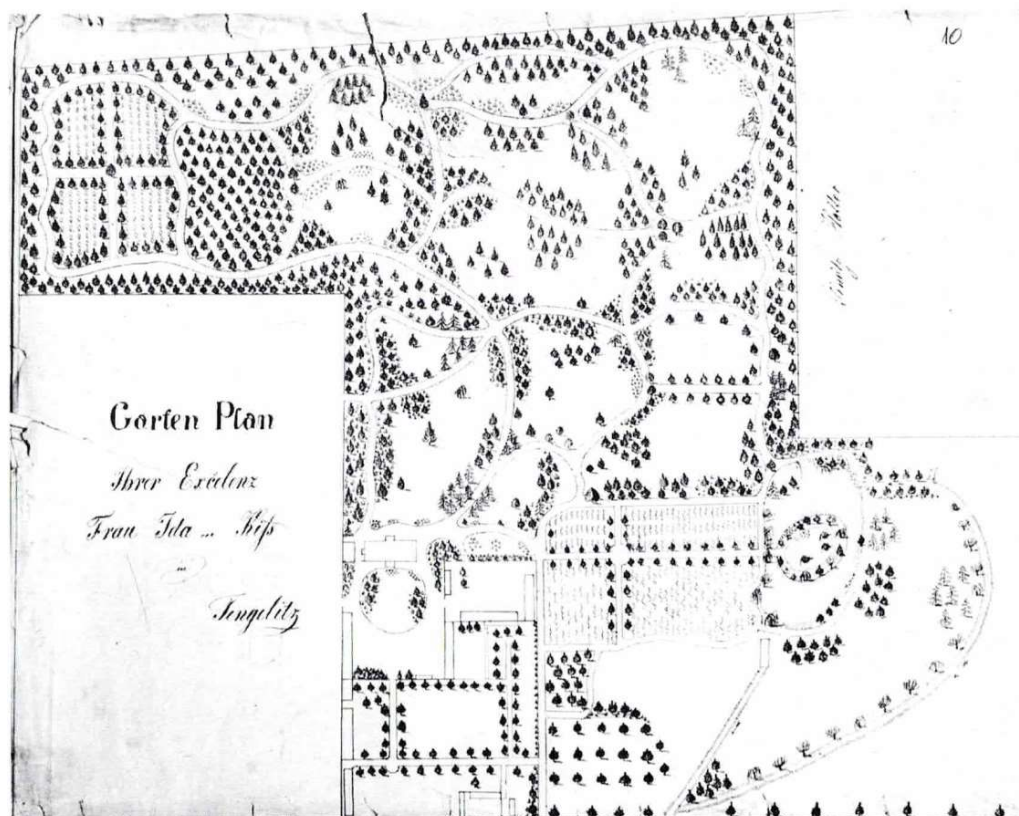

Kataszteri térkép 1860

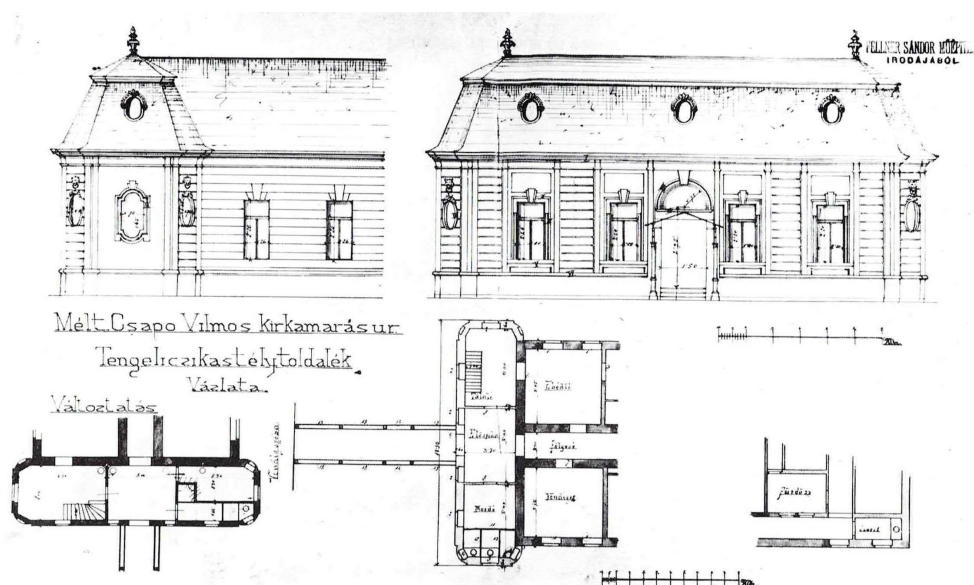

A Csapó kert 1860-ban (Feld-Skizzen der Gemeinde Nagy Tengelitz S 79 - No. 1061/7.)

Csapó Ida szerint „olyan ez a TengELITZ mint egy nyájas oázis”. Nem sokkal Ida halála előtt felmérési vázlatrajz készült a kertről kisebb átalakítás céljából. A vázlatrajzokat és a terveket valószínűleg Schmillig(?) készítette 1856-ban, bár aláírása csak az egyik rajzon szerepel. Sok új út, zezugos, kanyargó ösvény kialakítását, újabb virágok ültetését képzelte el a rajzoló, megtartva az addigi jellegzetességeket és elemeket. Az átalakításra valószínűleg nem került sor (Csapó Ida 1856 végén meghalt), mert egy 1857-es térképen és az 1860-as kataszteri térképen is, néhány apró részlettől eltekintve, az 1833-as kert alaprajza figyelhető meg. A kastélyt 1895-ben Fellner Sándor tervei szerint némileg átalakították.

Az 1856-os vázrajz „Garten Plan Ihrer Excellenz Frau Ida von Kiss im TengELITZ”.

A Fellner-féle átalakítás terve

Közép-Tengelic, a Csapó-kastély parkja. A felvétel 1895-1899 között készült (Fortepan / Budapest Főváros Levéltára. Levéltári jelzet: HU.BFL.XV.19.d.1.11.062 Klösz György fényképei)

Közép-Tengelic, Csapó-kastély. A felvétel 1895-1899 között készült (Fortepan / Budapest Főváros Levéltára.
Levéltári jelzet: HU.BFL.XV.19.d.1.11.064)

Közép-Tengelic, Csapó-kastély a park felől nézve 1915-ben (Képszám 134728 Fortepan Kecskeméti Attila)

A kastély az 1930-as években (Farkas Dénes tulajdona)

Tengelic, 1955. június 2. Bódis Bálintné, a tengelici Petőfi Tsz napközi otthonának gondozónője a gyermekekkel játszik a parkban. (Készítette: Vigovszki Ferenc, Tulajdonos: MTI)

A kastély nyugati homlokzata ma.

2.2. Biológiai jellemzők

A parkban még megtalálható több, száz év körüli famatuzsálem, platán (*Platanus x hybrida*), bükk (*Fagus sylvatica*), kocsányos tölgy (*Quercus robur*), török mogoró (*Corylus avellana*), magas kőris (*Fraxinus excelsior*), ostorfa (*Celtis occidentalis*), hárs (*Tilia* sp.), nyír (*Betula pendula*), mezei juhar (*Acer campestre*), tiszafa (*Taxus baccata*), duglász (*Pseudotsuga menziesii*), erdei (*Pinus sylvestris*), luc- (*Picea abies*) és feketefenyő (*Pinus nigra*), vasa (*Gymnocladus dioica*). Az idős, 80-100 cm átmérőjű ostorfák (*Celtis occidentalis*) alatt tömegesen találhatók azok magoncai, köztük vadcsereesznye (*Cerasus avium*), vadkörte (*Pyrus pyraster*), egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*). Kisebb mennyiségben, de megtalálható még az adventív gyalogakác (*Amorpha fruticosa*), fekete dió (*Juglans nigra*), lepényfa (*Gleditsia triacanthos*) és akác (*Robinia pseudoacacia*).

A keleti részeken a fák alatt sűrű aljnövényzet található, a fákra helyenként borostyán (*Hedera helix*) kúszik fel. A kastélyhoz vezető út mellett, a védett területen kívül található vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) fasor kerttörténeti és dendrológiai érték. Egy másik vadgesztenye-sor a tavak felett, a 021/2 hrsz határán található. Az épület nyugati homlokzata előtt még pár évvel ezelőtt is látható puszpáng kiültetés (*Buxus sempervirens*) az utóbbi évek puszpángmoly fertőzésének esett áldozatul. A keleti homlokzat előtti nyílt téren kivadult fehér nárciszok és egy szoliter idős, kb. 140 cm átmérőjű kocsányos tölgy (*Quercus robur*) talán a korabeli díszkert utolsó hímondói. A tavak körüli platánok és mocsárciprusok (*Taxodium distichum*) szinte mind kiszáradtak, kidőltek, vagy eltűntek. Sok a lábon álló vagy kidőlt holtfa. Egy hatalmas élő platán található még a tavak között, 150-160 cm törzsátmérővel, és egy 80-90 cm-s mocsárciprus, és egy másik idős kocsányos tölgy. A 033/2 hrsz-ú tó körül szürkenyár, fehér fűz és egy fiatal mocsárciprus található. A 037/3 terület keleti felében egy kisebb, érintetlen égeres-fűzes láposodó terület egyedi adottságú élőhely.

A parkban egykor 56 fás szárú növényfajt írtak le, de a részletes fafelmérés évtizedek óta várat magára. A park növényzete szinte észrevétlenül megy át a környező erdőkbe.

A tórendszer egy részlete

A tórendszer egy részlete

Kocsányos tölgy csoport

Idős kocsányos tölgy a tavak között

Tömegesen nöövő ostorfa-magoncok

Sűrű aljnövényzet, holtfák

Rossz állapotú, de még élő vadgesztenye-sor

A 021/2 hrsz-on álló szoliter nagy kocsányos tölgy

A 033/2 hrsz-on levő tó

Láposodó terület a 037/3 hrsz-on

A megmaradt legnagyobb platán

037/1 hrsz-ú szántó

Kiszáradt platánok a tavak mellett

Védett növényfaj előfordulásáról jelenleg nincs tudomásunk. A csillagos nárcisz (*Narcissus angustifolius*) foltok valószínűleg kert kivadulás következményei. A magányos fákkal, facsoportokkal mozaikoló gyepterületek elsősorban rovarfajokat (lepkék, szöcskék, sáskák), valamint a fás, elsősorban idős faegyedek jellemző faállományuk miatt madártani és denevérvédelmi jelentőségűek. Az idős fák odúképződése miatt ki kell emelni a harkályféléket (fekete harkály, zöld küllő, nagy fakopáncs, nyaktekerecs) és egyéb odúlakó madárfajokat (cinegefélék, csuszka, mezei veréb, seregély, macskabagoly, füleskuvik). Szintén ezen mikroélőhelyeket használják a mókások, a nagy pelék, illetve a különféle odúlakó denevérfajok is.

A vizes élőhelyek kiemelt jelentőségűek a környező, sivár kultúrtáj vonatkozásában. A tó tavi békáknak és gőteféléknek is megfelelő petéző- és élőhelyet biztosít, de mocsári teknős előfordulása is bizonyított. A halállomány minden bizonnyal vonzza a hazai vizeink csúcsragadozóját, a fokozottan védett vidrát, de várható az eurázsiai hód megjelenése is. Az öt töből álló vízrendszerben az őshonos halfajok közül megtalálható a csuka, harcsa, kárász, keszeg, ponty, süllő, a nem őshonosok közül az amur, balin, törpeharcsa, és az ezüstkárász. A nyílt víztükrök a háborítatlanabb időszakokban a tőkés récék és a szárcsák táplálkozóterülete lehet, a nádas szegélyekben pedig vízityúk keresgélhet. A 033/2 hrsz-on elterülő kis tó jelentősen benádasodott, ami a nádi énekesmadarak (pl. nádirigó, foltos nádiposzáta) számára nyújt kedvező élőhelyet. A nádas, sásos partszegélyek különféle szitakötő-fajok vadászterületei, szaporodásuk pedig a közeli víztestekben mehet végbe.

Az erdőállomány állatvilága a park jellegű területekhez hasonló, azonban az itt megtalálható holtfa számos bogárfajnak, mint pl. a nagy szarvasbogár, vagy az orrszarvúbogár, kínál megfelelő életfeltételeket.

A láp jellegű terület, mint élőhely is különleges, azonban számos, ezen viszonyokhoz kötődő állatfaj szempontjából is kiemelkedő jelentőségű a megléte.

A terület, jelentős agrártörténeti, tájképi és természeti értéket képvisel. Az 037/1 hrsz-ú terület szántó művelési ágú, jelenleg repce található rajta.

A védelem ténye nincs táblán jelölve. A halastavak részben be vannak kerítve.

2.3. Táj- és kultúrtörténeti adottságok

Történeti kertjeink olyan természeti, művészeti, műemléki, történeti környezetkultúra-értékek együttes megtartóhelyei, amelyek a kertkultúra különleges, több száz éves örökségét őrzik. Megóvásuk Európában mindenütt a műemlékvédelem, a természetvédelem és a tudományos kutatás közös feladata, s csak e területek együttes és összehangolt tevékenységével lehet hatékony. A II. világháború végén a kastélyokat és a hozzájuk tartozó birtokokat államosították. Megszűnt tehát az a gazdasági és kulturális háttér, amely e kerteket létrehozta és fenntartotta. A kastélyok és kertek új tulajdonosainak, iskolák, gépállomások, tsz-irodák, öregotthonok, kórházak vezetőinek sem szakértelme, sem anyagi lehetősége nem volt ahhoz, hogy a rájuk maradt kerteket megfelelő módon gondozzák. A kertek – így a Csapó-kert is - visszafordíthatatlan károsodást szenvedett, némelyikük végleg elpusztult.

A kastélykert nem egyszerűen reprezentációs célú díszkertként értelmezendő. Megalakulásakor kiszakíthatatlan részét képezte egy összetett, kulturális-történeti, ökológiai és nem utolsósorban gazdasági rendszernek. Éppen ezért volt, lehetett működőképes és fenntartható. Jelentős történelmi és művészeti töltetű rendszer tehát, amely csak egységében tárgyalva értelmezhető. A Firenzei Karta szerint a civilizáció és a természet közötti szoros kapcsolat kifejezője.

A kastélykert időben és térben tervezetten tárul fel a látogató előtt; növényi és egyéb természeti alkotóelemeinek köszönhetően olyan élő rendszer, amely az idő múlásával folyamatosan változik. A tájképi kert az 1720–30-as években a tájképfestészet egyik válfajaként bontakozott ki, s célja a képszerű látvány megteremtése volt. Egy kastélykert értéke nem méretéből, hanem tartalmából, összetevőiből adódik. Történetiségét a kastélyépület építéstörténete, a kastély-kert együtteshez köthető nevezetes személyiségek, események is befolyásolják.

A magyar építészetéről szóló 2023. évi C. törvény szerint a történeti kert ún. műemléki sajátos helyszín. Definíciója szerint a történeti kert történeti vagy művészeti értékkel bíró, önállóan vagy más műemléki értékhez kapcsolódóan, illetve a történeti településszerkezet részeként megjelenő táj- és kertépítészeti alkotás, zöldfelület vagy park.

A Csapó-kert szerepel a Magyar Kertörökség Alapítvány Történeti Kertek Adatbázisában, de sem kerttörténeti kutatása, sem műemléki védelme nincs. Helyi jelentőségű kastélykertnek tekinthetjük, amely megőrzése a helyi identitás és értékörzés miatt rendkívül fontos. Történeti, emlékezeti vagy rekreációs szempontból van nagy szerepe, jellemzőek a pontszerű (objektumszerű) kerttörténeti értékek, mint például a megmaradt néhány értékes fa, a tórendszer. Leírások szerint a park díszét képezte egykor egy, a Dunából előkerült római légiós szarkofágja, melyet nem találtunk meg.

Mivel a kert teljesen megváltozott, történeti értékeket már csak részben tartalmaz, történetileg is hiteles felújítása és bemutatása összetett és felelősségteljes feladat, hiszen a hiányzó történeti adatokat műemléki szempontból is vállalhatóan kell pótolni, kiegészíteni.

2.4. Gazdálkodási jellemzők

Az erdőként nyilvántartott 56G erdőrészleten erdőgazdálkodás, a tavakon horgászat folyik, a 037/1 hrsz-t szántóként hasznosítják.

2.5. Veszélyeztető tényezők

Természeti hatások, folyamatok:

- Özönnövények, különösen az osterfa (*Celtis occidentalis*) további terjedése
- Növények elöregedése, ritkulása
- Időjárási szélsőségek gyakorisága fokozódik

- Kártevők és kórokozók megjelenése, elszaporodása
- Kiszáradás, a talajvíz szintjének csökkentése;

Antropogén (emberi) hatások:

- Telekosztás, értékesítés
- Gondozás hiánya, elmaradása
- Földmunkák: bevágás, feltöltés, föld alatti közművezeték építése
- Talajtömörödés, melyet kiválthat gépjárműterhelés és parkolás, építőanyagok és hulladékok tárolása, illetve az építéssel összefüggő és felvonulási létesítmények elhelyezése;
- Rendkívüli hőhatás (pl. tűzgyújtás, kipufogógáz hőhatása).
- A gyökérterület leburkolása;
- Vegyi szennyeződés;
- Légvezeték miatti gallyazás
- Nem kíméletes fakitermelési módszerek alkalmazása az üzemtervezett erdőben.
- A tavak nem megfelelő időszakban történő leengedése (kételtűek szaporodása).
- Invazív vörösfülű ékszer teknősök kihelyezése a tavakba.

B. Részletes természetvédelmi kezelési és fenntartási terv

3. Fogalom meghatározás

Természetvédelmi kezelés: a védett természeti érték, terület felmérését és nyilvántartását, megóvását, őrzését, fenntartását, bemutatását, valamint helyreállítását célzó valamennyi tevékenység (a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 36.§).

Fenntartás: terület kezelésére vonatkozó célkitűzések megvalósításának lehetséges eszközei (tervezési, kutatási, gondozási, ápolási, felújítási, igazgatási és támogatási stb.)

4. Természetvédelmi kezelési célkitűzések meghatározása

1. A területen megtalálható növény- és állatfajok életfeltételeinek biztosítása különös tekintettel a rovar- madár- és denevérfajokra.
2. A vízfolyások, a hagyományos tájhasználat során létesült mesterséges tavak fenntartása.
3. A történeti kertekre jellemző, még megmaradt stílusjegyek, térszerkezet és növényállomány megőrzése, fenntartása.

A védett terület védelmének célja az idős fák lehető legjobb állapotban és leghosszabb ideig történő megtartása. A védett fákat óvni kell minden olyan hatástól, mely fennmaradásukat veszélyezteti. Figyelmet kell fordítani a fák és környezetük természetes viszonyainak fenntartására és jellegzetes tájképi értékének megőrzésére.

5. Természetvédelmi stratégiák

1. A védett természeti területek veszélyeztetésével járó mély- és magasépítési tevékenység korlátozása.
2. A kastélypark dendrológiai értékei, faállománya fennmaradásának biztosítása, életkörülményeinek javítása, lehetőség szerint fejlesztése, bővítése.
3. A kastélypark flórájának és faunájának a szükséges életfeltételek biztosítása, fenntartásai, lehetőség szerinti fejlesztése (biodiverzitás növelése).
4. A balesetveszélyt nem jelentő álló, és a földön fekvő holtfa területen hagyása, a biodiverzitás megőrzése és az erdőállomány ellenállóképességének erősítése érdekében.
5. Az inváziós fajok, elsősorban az ostorfa (*Celtis occidentalis*) terjedésének lassítása, visszaszorítása
6. A terület fenntartása és fejlesztése során a kert történeti állapotainak, értékeinek figyelembe vétele
7. A kerttörténeti értékek (élő és élettelen) megóvása, pótlása, helyreállítása, rekonstrukciója.
8. A lápos élőhelyen a beavatkozások mellőzése, a természetes folyamatok zavartalanságának biztosítása

6. Természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

A védett terület természetvédelmi kezelési módjainak engedélyezése, betartatása és ellenőrzése a természetvédelmi kezelő Önkormányzat kötelezettsége.

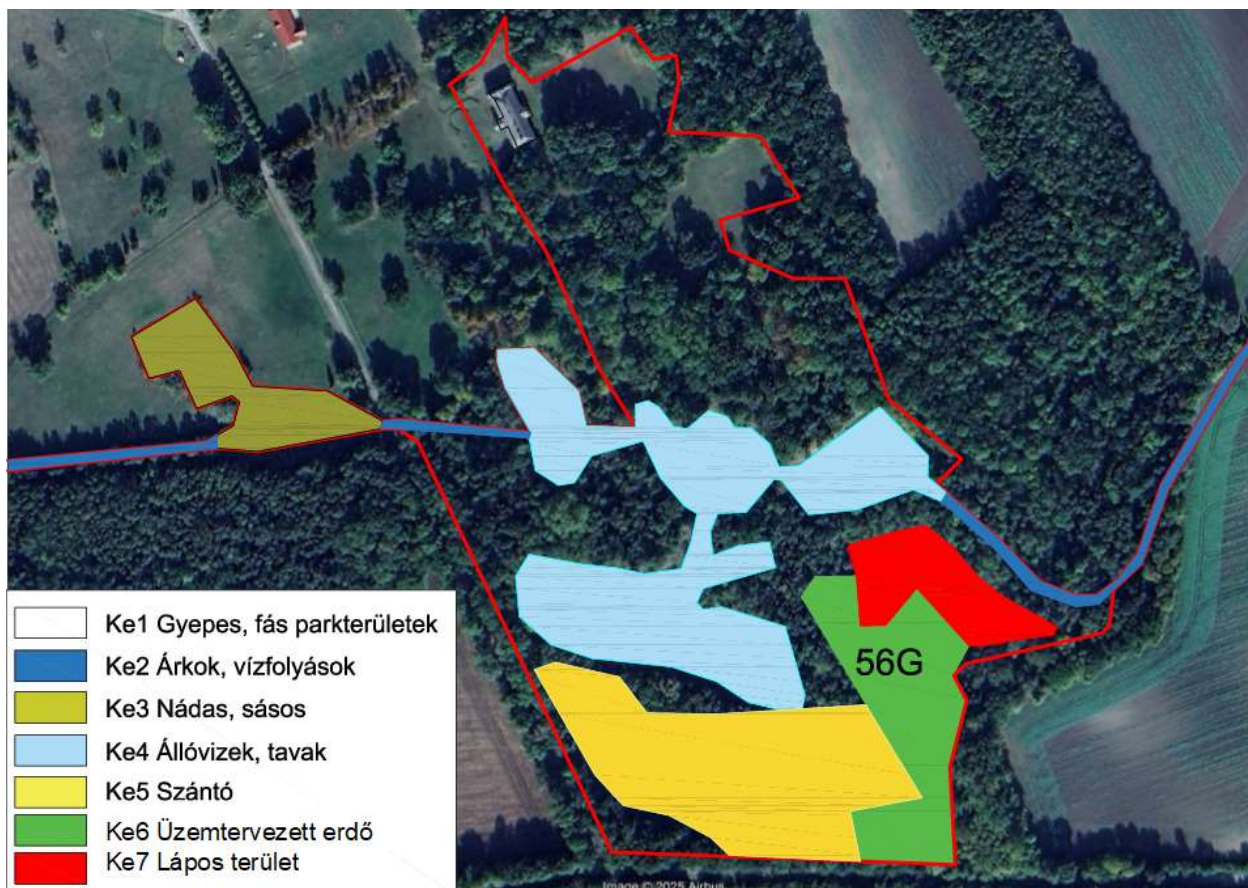
6.1. Művelési ághoz, kezelési egységhez nem köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

1. A területen tilos a nyíltterű tűzgyújtás.
2. A területen hulladékudvar, szelektív hulladékgyűjtő sziget, reklámtábla, termálkút, ideiglenes építmény - a természetvédelmi kezelést, valamint a kulturális örökségvédelemmel kapcsolatos, jogszabályban előírt feladatok végrehajtását szolgáló építmény elemének kivételével - nem létesíthető.

3. A területen vadat vonzó, csalogató vagy a vadlétszámot bármilyen módon növelő vadgazdálkodási berendezést (sózó, szóró, befogó, etetni stb.) tilos létesíteni.
4. A védett területeken vegyszer – műtrágya, gyomirtó, peszticid stb. – használata és tárolása, anyagkitermelés, szemét, szilt stb. lerakása, terepautózás és terepmotorozás tilos!
5. Védett területen levő, a védelem okát adó idős fát kivágni akkor lehet, ha természetes okból kiszáradt, és ezáltal balesetveszélyt okoz. Amennyiben ez kizárható, úgy a természetes folyamatok érvényesülése érdekében a területen kell hagyni. Azonnali intézkedést igénylő, életveszéllyel vagy súlyos kárral fenyegető helyzet esetén a fa kivágását el lehet végezni, azonban azt az elsőfokú természetvédelmi hatóságnak haladéktalanul be kell jelenteni.
6. A védett területen végzett magas- és mélyépítési munka, közmű, építmény elhelyezése során be kell tartani a MSZ 12042:2023 Fák védelme építési területeken szabvány előírásait és az építési tevékenység tervezési szakaszában, de legkésőbb az építési tevékenység megkezdése előtt az értékes idős fákra veszélyt jelentő tényezőket, folyamatokat fel kell mérnie, és a szabvány melléklete szerinti favédelmi tervet kell elkészíttetni.
7. Közvilágítási lámpatest, térfigyelő kamera, stb. csak a fák lombkoronájának jelenlegi és későbbi károsodása nélkül helyezhető el, légvezeték miatt a fák nem csonkolhatók. A lámpatestek kialakításánál figyelemmel kell lenni a fényszennyezés minimalizálására.
8. Védett park jellegét megváltoztató építési és felújítási munka (pl: utak nyomvonal-vezetésének megváltoztatása, játszóterek építése, játszótéri felszerelési tárgyak cseréje, ivókút, szökőkút, szobor, köz- és díszvilágítás, pavilon, létesítése) csak kertépítészeti engedélyezési terv alapján végezhető.

6.2. Művelési ághoz, illetve kezelési egységhez köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

A védett terület kezelési egységeit az alábbi térképen jelöltük.

A tervezési területre javasolt intézkedések a fenntartási tervben Kezelési Egységeket (Ke) alkotnak. A kezelési egység a védett területen belül azon élőhelyfoltok, amelyek egységes kezelése indokolt, illetve amelyeknél a célok eléréséhez a földhasználati előírások nem különülnek el. A kezelési egységekre vonatkozó kezelési előírások:

Ke1 Gyepes, fás parkterületek

1. A gyepek fenntartása kaszálással vagy legeltetéssel lehetséges. A gyepek juh, kecske, szarvasmarha, ló legeltetésével vagy kaszálással hasznosíthatók. – A túllegeltetés egész évben tilos.
2. Amennyiben a kaszálás során védett madár fészkelését észlelik a gyeppen, a munkát azonnal fel kell függeszteni, és értesíteni kell a természetvédelmi kezelőt.
3. A kaszálás során legalább 5-10 centiméteres tarlómagasságot kell hagyni.
4. A kaszálást mozaikosan kell végezni, a területen mindig kell lenni 5-10% kaszálatlan gyepterületnek. Ezek helyét évente változtatni kell.
5. A levágott és megszáradt növényi anyagot a kaszálást követő 2-4 héten belül a területről le kell hordani.
6. A növényzet égetése a 306/2010. (XII.23.) Kormányrendelet 27.§ (3) értelmében tilos.
7. A gyepterületeket mechanikai módszerrel fellazítani, felszaggatni tilos!
8. A kezelési egység idős szoliter fái védendőek.

Ke2 Árkok, vízfolyások

A kezelési egységben az Éri-patak, és annak mellékárvainak tisztítása, és ezzel a vízelvezetés felgyorsítása nem kívánatos. A vizes élőhelyeken a tavaszi, nyár elején jelentkező belvizek elvezetése nem szükséges. A vízparti növényzet égetése a 306/2010. (XII.23.) Kormányrendelet 27.§ (3) értelmében tilos.

Ke3 Nádas, sásos

A különféle madárfajok, különböző fészkelési igényének kielégítése érdekében, amennyiben lehetséges, a nádasok legfeljebb 80 %-át öt évente le lehet aratni, illetve 20 %-ot változó helyen meghagyni.

Ke4 Állóvizek, tavak

1. A tó horgászati hasznosítása csak a természetvédelmi célokkal összhangban, annak alárendelten történhet.
2. Horgászállás nem létesíthető.
3. Szerves trágya bejuttatása, a tófenék meszezése megengedett.
4. Nádszigetek, nádszegélyek megőrzése kívánatos.
5. Az esetlegesen megjelenő eurázsiai hód (Castor fiber) táplálkozási, élőhelyhasználati tevékenysége (fakidöntés) ellen védekezni a faegyedek törzsének dróthálósval történő körülkerítésével lehet.

Ke5 Szántó művelési ágú területek

1. Természetes vizektől mért 200 m-en belül trágya, műtrágya nem deponálható.
2. A parcella szélein legalább 3 m széles növényvédőszer mentes táblaszegélyt kell hagyni, ahol szükség esetén mechanikai gyomirtást kell végezni.
3. Kizárólag környezetkímélő besorolású növényvédő szerek alkalmazása engedélyezett.
4. Rágcsálóirtó szerek, talajfertőtlenítő szerek, totális gyomirtószerek alkalmazása tilos.
5. Fás szárú energetikai ültetvény telepítése tilos.
6. Szántó füves élőhelyé alakítása gyeptelepítéssel javasolható. Tájidegen magkeverék használata tilos, csak a termőhelyre jellemző őshonos fajok vethetők.
7. Őshonos fajokból álló fasorok, facsoportok, szoliter fák, cserjefoltok telepítése javasolt.

Ke6 Üzemtervezett erdő

1. Az erdő természetes, vagy természetközeli állapotának javítása érdekében a beavatkozások célja – a folyamatos erdőborítottság fenntartása mellett – csak a védetté nyilvánítás céljának és a

természetvédelmi célkitűzéseknek megfelelő fafajösszetétel, valamint kor- és állományszerkezet kialakítása lehet.

2. Biztosítani kell, hogy az adott erdőrészletben legalább 5 m³/ha álló és/vagy fekvő holtfa legyen jelen a területen.
3. A tarvágás mint kizárólagos véghasználati mód, kerülendő.
4. A facsoportok által közrezárt mocsaras terület jellegét megváltoztató művelés (pl. erdősítés), annak bármilyen igénybevétele tilos.

Ke7 Lapos terület

1. Tilos a terület vízellátását, az ökológiai vízigény biztosítását veszélyeztetni, beavatkozásokat végezni a területen.
2. Beavatkozás mellőzése: az érintett területen lehet hagyni érvényesülni a természetes folyamatokat, a kezelési terv 10 év múlva esedékes felülvizsgálatáig nincs szükség beavatkozásra.

5.2. Engedély nélkül végezhető fenntartási feladatok

Az engedély nélkül végezhető fenntartási feladatok elvégzése a tulajdonos kötelezettsége.

1. A védett, idős fák egészségi állapotának figyelemmel kísérése, szükségessé váló beavatkozások elvégzése: borostyán leszedése, száraz ágak eltávolítása, sebkezelés, szükség esetén műszeres favizsgálat.
2. A biológiai korhatárt elérő, gombásodó, kiszáradó, beteg, balesetveszélyes faegyedek eltávolítása – amennyiben balesetveszély elhárítása nem indokolja az azonnali beavatkozást – a vegetációs és fészkelési időszakon kívül (augusztus 15. és március 1. között).
3. A tisztásokat, gyeperősítési területek rendszeres kaszálása az időjárástól függően évi maximum 3-4 alkalommal, kaszálatlan, virágos foltok meghagyásával történjen.
4. Az elpusztult, eltávolított faegyedek helyén és egyéb ültetésre alkalmas helyeken a történeti kert jellegének megfelelő és/vagy a térségre jellemző őshonos fafajok allergén virágport nem termelő változatainak vagy inváziós tulajdonságokkal nem rendelkező exóták telepítése
5. Védett fajok életfeltételeinek megteremtése vagy javítása, madár- és denevér odúk kihelyezése, karbantartása, az odvas fák védelme
6. Fészkelési, költési időszakban a parkfenntartási és a természetvédelmi kezelési tevékenységek során fokozottan ügyelni kell a fészkek biztonságára.
7. A fellépő növényi és állati kártevők elleni megelőző védelem biztosítása (permetezés)
8. A borostyán és a balesetveszélyt jelentő száraz ágrészek eltávolítása.
9. A terület özöngyom mentességének biztosítása, az osterfa terjedésének korlátozása.

5.3. Oktatás, kutatás, látogatás

Oktatás és kutatás, látogatás a tulajdonos(ok) hozzájárulásával végezhető. A park területén végzett természetvédelmi és egyéb célból végzett kutatási tevékenységről a tulajdonost tájékoztatni kell.

Javasolt kutatások, felmérések, monitorozások:

1. Javasolt a területen található idős, kerttörténeti jelentőséggel rendelkező faegyedek kataszterének elkészítése.
2. A védett területeken nincs olyan növény- vagy állatcsoport, amelyek kutatására feltétlenül szükség van. Viszont néhány állatfaj jelenlétének időnkénti vizsgálata (monitorozása), illetve a kezelési terv megalapozó dokumentációjához nem vizsgált állatcsoportok kutatása további információkkal szolgálhat a terület élővilágáról. A felsorolt témák javaslatok későbbi kutatásokhoz.
3. Az inváziós fajok terjedésének figyelése

4. A halfaunáról nincs információnk, érdemes lenne egy halfauna-felmérést végezni kíméletes, nem invazív módszerrel. Nem zárható ki, hogy értékeesebb halfajok, így lápi póc és réti csík is előfordulnak a nádas-gyékényes mocsárban.
5. Mocsári teknős felmérés javasolt, az állomány kiterjedésének és nagyságának ismeretében javasolhatók tennivalók a faj védelmében (pl. megfelelő tojásrakóhely kialakítása).
6. Denevérfauna felmérése – a vizes élőhely minden bizonnyal alkalmas vadászterület a környéken lakó denevéreknek
7. Rovarfauna felmérése.
8. A láp jellegű terület felmérése. Amennyiben rendelkezik a láp meghatározott kritériumaival, azt jelezni szükséges az illetékes természetvédelmi hatóság felé, hogy a lápkataszterbe bekerülhessen a terület.

Ez a terv tíz éves időszakra szól, 2035-ben válik szükségessé felülvizsgálata. Azonban a természetes körülményekben jelentkező, nem várt események korábbi felülvizsgálatát lehetővé teszik.

Pécsett, 2025. 06. 16.